

MARTIN MALMSTRÖM

Kameralisterna

Kreativt skrivande i gymnasie-
skolans svenskämne

Till höger, längst ut vid fönsterväggen, satt ett ungt herredjur och vägrade på stolen, med öppen mun, i väntan på att få tillfälle att komma med någon dum kommentar, och på så sätt markera revir. Nu fattades det bara att det skulle slå sig för bröstet också. Det måste hållas sysselsatt. Framför henne låg papperet där eleverna skrivit sina namn. Kråkfötter på väg mot en juridiskt giltig underskrift. *Kevin*. Naturligtvis. Vad annars.

Läser jag. Fortsätter någon sida. Sedan ber jag dem att skriva vidare. De kan frysa scenen och fylla i undertexten. De kan skriva nästa scen, eller den föregående. De kan förlägga handlingen någon helt annanstans. De kan skriva utifrån en annan karaktärs perspektiv. Det finns med andra ord stora möjligheter att lösa uppgiften efter eget skön.

Episoden utspelar sig i en skolsal i södra Sverige. Det är några dagar tills eleverna kommer tillbaka, i dubbel bemärkelse. Dels från ett långt sommarlov, dels från en vår av hemundervisning. Att svensklärarna i salen ser fram emot att få träffa sina elever igen är en ordentlig underdrift. Anledningen till att jag är där är att jag blivit inbjuden för att föreläsa om kreativt skrivande i svenskämnet. Någon av lärarna har hört mig på en konferens i Kristianstad där jag bland annat berättade om licentiatuppsatsen *Tillbaka till texten: Derivativt skrivande i en svensk gymnasieklass*.¹ Inspirerad av fanfiction hade jag låtit elever i en klass skriva en novell med en roman som källtext. Nu vill de församlade deltagarna med min hjälp reflektera över sina möjligheter att göra något liknande. Jag

har – aningen ringrostig, det är ändå närmare tio år sedan jag skrev boken – just berättat om såväl undervisnings- som forskningsprojektet och valt att låta lärarna testa att skriva *derivativt*. För en kemist är ett derivat ett ämne som är utvunnet ur ett annat ämne – som att heroin är ett derivat av morfin. Detta begrepp har vissa skrivforskare lånat för att beskriva litteratur som bygger på en källtext. Romanen jag läser ur är *Giraffens hals* av Judith Schalansky.

Flera av lärarna uppskattar skrivuppgiften och säger sig vilja prova i en egen klass. Jag, som har planer på att få med några av lärarna i ett forskningsprojekt om skönlitterärt skrivande i svenskundervisningen, nickar förnöjt. Men, det finns en hake. När jag genomförde min undersökning var Lpf 94 gällande läroplan, en av flera decentraliseringsreformer i skolans värld från övergången mellan 80- och 90-tal.² Den har fått en hel del kritik för att vara alldeles för vag och tolkningsbar. Det stämmer kanske. Men vad man än tycker om läroplanen gav den där vagheten och tolkningsbarheten otvivelaktigt visst spelrum för att testa egna idéer. Dagens läroplan, Lgy 11, är hårdare styrd.³ Och kreativitet är inte precis ledordet för skrivandet på gymnasiet anno 2020. Ett projekt av det slag jag kunde genomföra år 2010 är sannolikt svårare att skapa utrymme för i dag. Anledningen är att det kreativa skrivandet numera befinner sig i marginalen i styrdokumentet för gymnasieskolans svenskämne. Hur blev det så här? kan man fråga sig. En annan fråga är varför det kreativa skrivandet inte längre tillmåtts något vidare värde. Och, inte minst, om det egentligen spelar någon roll.

Det kreativa skrivandets uppgång och fall

För att få svar på den första av frågorna ovan behövs någon form av historisk exposé över synen på kreativt skrivande i svenskämnets kurs- och ämnesplaner. Men låt mig först betona att det långtifrån bara är officiella styrdokument som styr skolans undervisning. Också andra aspekter påverkar, såsom tradition, skolkultur, ämneslag och personliga preferenser. Detta är självklarheter för den som arbetat som lärare (men uppenbarligen inte för mången skoldebattör). Styrdokument kan emellertid ändå vara nog så viktiga att undersöka eftersom de anger ideal och visioner med utbildningen. Och det är dem jag främst är intresserad av här.

Ett sätt att undersöka synen på skrivande i olika sammanhang är att analysera vilka olika skrivdiskurser som kan identifieras.

En sådan kategorisering har utarbetats av Roz Ivanič med syfte att skapa ett ramverk för att analysera diskurser om skrivande i till exempel styrdokument, läroböcker och undervisning.⁴ I denna text är kreativitetsdiskursen mest intressant. Inom denna ses skrivande som något värdefullt i sig och innehåll snarare än form premieras. Inställningen är att man lär sig skriva genom att skriva och genom att läsa goda förebilder. Undervisningen är implicit och går ut på att låta elever skriva mycket och ofta, gärna om egna erfarenheter eller intressen. Diskursen var som mest populär på 60- och 70-talet. En talande titel från den tiden är Peter Elbows *Writing Without Teachers*.⁵ Denna inställning till skrivande har fått kritik, både av dem som tycker skrivundervisning ska handla om basfärdigheter och av vissa skrivforskare som ser den som alltför romantisk och asocial eftersom texterna som skrivs inte har något större värde för samhällslivet. Men liksom Ivanič menar jag att diskursen kan kombineras med mer kritiska och medvetna inställningar till skrivande och därför fortfarande vara relevant. Till kreativitetsdiskursen räknar jag utsagor som handlar om sådant som kreativt skrivande, berättande och friare essäistiskt skrivande, men även det slags skrivande som brukar kallas *expressivt*, det vill säga skrivande för att utforska tankar, känslor och idéer.

Sedan den samlade gymnasieskolan infördes runt skiftet mellan 60- och 70-tal har tre läroplaner avlöst varandra.⁶ Den första var Lgy 70. Här fanns två kursplaner för svenskämnet: en för tre- och fyraåriga linjer och en för tvååriga. I den längre kursen vittnar vissa formuleringar om kreativitetsdiskurs. Det sägs exempelvis att "[i]ndividuell stilvilja och språklig experimentlusta" bör ges visst utrymme.⁷ Så konstateras att de estetiska synpunkterna inte får åsidosättas, även om kraven på språkriktighet och logik måste vara de primära. I stort är skrivandet dock främst färdighetsinriktat – för att främja språkriktighet, tankereda och klarhet – och syftar dessutom till att förbereda för högre studier.

Bildningsambitionen i den kortare svenskursen är minst sagt låg. De kreativa inslagen är här närmast obefintliga och kursen är i stället starkt färdighetsinriktad. I skrivundervisningen ska eleverna få träna på att skriva sådant som förfrågningar, beställningar och platsansökningar. Förväntningarna på eleverna är inte särskilt stora och de sägs lida av "bristande praktisk språkbehärskning" och "allmän syntaktisk torftighet".⁸ Därför måste de så snabbt

som möjligt diagnosticeras. Den beska medicinen är träning på ”grammatiska mönster” och meningsbyggnad.⁹ I detta bristinriktade *kurativa* svenskämne får det kreativa en undanskyddad roll.

Svenskämnet i Lgy 70 reviderades vid två tillfällen, 1975 och 1982. Kreativitetsdiskursen fick i revideringarna, särskilt den senare, mycket större utrymme än tidigare. I den första påtalades att eleverna skulle få skriva texter som ”ger spelrum för egen fantasi och formuleringskonst” och i den andra gavs exempel på flera olika skönlitterära framställningsformer som eleverna skulle kunna få ägna sig åt.¹⁰ Kreativt skrivande i svenskämnet hade alltså under 70- och 80-talet en relativt stark ställning. Kreativitetsdiskursen befann sig nu på krönet av sin storhetstid.

Utvecklingen kom dock av sig något när vi fick en ny läroplan, Lpf 94.¹¹ Den innehåller förvisso formuleringar som kan tolkas som kreativitetsdiskurs, men särskilt framträdande är de inte. Synen på skrivande är överlag mångfasetterad, i särskilt hög grad när det gäller den första svenskkursen. De mer avancerade kurserna är tydligare akademiskt inriktade. Men det handlar inte bara om att följa en mall för skrivandet utan språkets retoriska verkan ska också beaktas och innehållet ska anpassas till målgrupp och syfte.

När vi så kommer fram till dagens läroplan, Lgy 11, är den kreativa diskursen (liksom tankar som minner om en kritisk språksyn) ännu svårare att finna. Synen på skrivande i svenskämnet är nu först och främst förknippad med nytta. Eleverna ska exempelvis få möjligheter att ”utveckla kunskaper om muntlig och skriftlig kommunikation som behövs i arbetslivet och för vidare studier”.¹² Den som söker efter idéer om kreativt eller skönlitterärt skrivande i de reguljära svenskkurserna får ge tappt. Det är endast i specialkursen Skrivande som kreativitetsdiskursen återfinns. Den första svenskkursen är mest varierad med flera skrivdiskurser företrädda medan den andra är mer inriktad på att skriva i olika genrer, inte minst vetenskapliga texttyper. Den akademiska inriktningen når sedan full blom i den tredje kursen vars innehåll i allra högsta grad pekar mot skrivande i högre studier. Det talas exempelvis om ”den vetenskapliga texttypen”. Till skillnad mot den föregående läroplanen kopplas den akademiska arbetsprocessen samman med formalia och språkriktighet.

Analysen av skrivande i gymnasieskolans tre läroplaner åskådliggör kreativitetsdiskursens uppgång och fall. Tydligast framträder

diskursen i den andra revideringen av Lgy 70. I Lpf 94 handlar det inte så mycket om skönlitterärt skrivande som om att skriva mycket och varierat och på så vis lära sig skriva väl. I Lgy 11 sätts inte särskilt stor tilltro till det kreativa skrivandet. Krasst uttryckt syftar skrivande antingen till anställningsbarhet eller förberedelse till högre studier. I en sådan instrumentell syn på skrivande får skrivande som skön konst inte något egentligt utrymme. Man kan fråga sig vad det gör med synen på professionellt skönlitterärt skrivande. Kanske finns en risk att det skapas ett glapp mellan ämnets litterära och språkliga del, ett glapp som det kreativa skrivandet skulle kunna bidra till att överbrygga. Frågan är också hur det kreativas insomnande och det teknisk-instrumentellas återkomst kan förstås.

Skrivforskning och skrivkris

Till att börja med är det nog inte orimligt att tänka sig att skrivforskningen spelat roll för läroplanernas utformning och förskjutna perspektiv. När det gäller svenskämnet i Lgy 70, är det främst traditionalistiskt i synen på skrivande, även om det också finns progressiva inslag. Kursplanen för de längre linjerna skiljer sig inte nämnvärt från den i den föregående läroplanen, Lgy 65, vilken arbetades fram under en tid då den empiriska skrivforskningen ännu inte fått sitt stora genombrott. Genombrottet skulle dock komma. I skrivforskningens historieskrivning framstår konferensen i Dartmouth 1966 i ett närmast mytologiskt skimmer; det finns ett tydligt före och ett efter. Under konferensen möttes brittiska och amerikanska forskare och flera av deltagarna ställde sig kritiska till en traditionell syn på skrivundervisning där skrivande mest bestod av arbetsblad och ifyllnadsuppgifter. I stället sågs skrivande som en kognitiv och expressiv process som skulle bidra till personlig utveckling.¹³ Efter konferensen tog den empiriska skrivforskningen fart och växte sig under 70-talet stark. Inte minst den kognitiva skrivforskningen – där skrivandets inre processer var i fokus – firade triumfer. Impulserna från skrivforskningen letade sig småningom in också i svenska kursplaner. Synen på skrivande blev mer psykologiskt medveten; viktigt för skrivundervisningen var att få elever att lita på sitt språk. Särskilt i revideringen från 1982 tycks influenserna tydliga. Jämfört med tidigare finns i den en större medvetenhet om skrivande som process och som redskap

för kunskapsskapande. Det verkar tydligt att det är tankar från den kognitiva skrivforskningen som letat sig in i kursplanen. Skrivande ses som ett redskap för tänkande, fantasi och kunskapsinhämtning. Att kreativitetsdiskursen blev mer synlig än tidigare kan kanske relateras till forskningen om expressivt skrivande, företrädd av bland andra britten James Britton. För Britton handlade skrivinlärning om att lära sig använda språket på olika sätt. Särskilt viktigt var det expressiva språket, det som är informellt och personligt. Det ligger till grund för mer avancerat och formaliserat språkbruk med funktioner som att övertyga, informera och underhålla. Men trots att språket utvecklas finns det expressiva kvar som det primära sättet att förstå sig själv och det blir därför ett viktigt verktyg för lärande enligt denna språksyn.¹⁴

Också vid tiden för de följande läroplanerna sätter skrivforskningen tydliga avtryck. I början av 90-talet hade en social syn på språket blivit vanlig i skrivforskningen. Den syns i Lpf 94 i det att mottagare och syfte ges vikt (även om tankar om språk och diskursgemenskaper inte är särskilt framträdande). Svenska beskrivs som ett kommunikationsämne. Dessutom hade processskrivningen slagit igenom ordentligt i många länder i såväl kursplaner som läroböcker. I Sverige fick Siv Strömqvists bok *Skrivprocessen* från 1988 stor spridning (men det är omtvistat i hur hög grad processskrivningen faktiskt påverkade undervisningspraktiken).¹⁵ I Lgy 11 är drag från genrepedagogiken påtagliga, inte minst om man ser de mer avancerade kursernas förberedelse för akademien som en del av detta inflytande. Ivanič skriver att särskilt de genrer som kan förknippas med framgång i utbildnings- och byråkratiska sammanhang framhävs i genrediskursen.¹⁶ Kanske kan genrepedagogikens (inklusive det akademiskt inriktade skrivandets) genomslag ha medverkat till att kreativitetsdiskursen så gott som försvunnit i Lgy 11. Symptomatiskt nog har ämnet Litterär gestaltning, i Lpf 94 en valbar kurs för dem som ville skriva skönlitterärt, fått utgå i Lgy 11 (och är numera en del av det bredare ämnet Skrivande). Kreativt skrivande är inte längre *à la mode* helt enkelt.

Ytterligare ett sätt att förstå kreativitetsdiskursens frånfalle har med det samhällliga samtalet om ungas skrivande att göra. De senaste decennierna har präglats av återkommande skrivkrisutrop.¹⁷ Ofta har det varit högskoleföreträdare som anfört kritiken. Inför Lpf 94 genomfördes en avnämningundersökning

av Riksdagens revisorer (det nuvarande Riksrevisionsverket). Det framkom att främst högskolelärare såg allvarliga brister i nya studenters skriftliga framställningsförmåga.¹⁸ Den så totala dominansen av färdighetsinriktat skrivande i betygskriterierna för den första svenskkursen i Lpf 94 och det akademiskt inriktade skrivandet på de mer avancerade kurserna kan ha något med detta att göra. Undersökningen bidrog även till att Läroplanskommittén senare skulle plädera för ett förstärkt svenskämne. Även i betänkandet inför Lgy 11 togs nya studenters bristande skrivförmåga upp. Utredaren menade att bristerna hade betonats av flera lärosäten. Dessutom nämndes i utredningen en enkätundersökning där högskolelärare i svenska anmärkte på brister i korrekthet, ordförråd och genremedvetenhet (särskilt vad gäller vetenskapliga texter) hos studenterna. Värt att notera är att avnämrandeundersökningarna analyserat attityder, inte elev- eller studenttexter. Att det under större delen av 1900-talet och framåt rått något av en ständig skrivkris – det vill säga en icke-belagd *känsla* av att ungas skrivande försämrats jämfört med en annan, oftast odefinierad, tidsperiod – kan stämma till eftertanke, om det nu är så att skrivkriserna påverkat synen på skrivande i läroplanerna. För faktum är ju att vi inte riktigt vet vad som hänt med ungas skrivande över tid – mer än att det egentligen alltid funnits en viss andel som inte når de krav vi som samhälle ställt och ställer på skrivförmåga.

Ett tredje spår för att detektera kreativitetsdöden i Lgy 11 skulle kunna vara de senaste decenniernas ökade koncentration på bedömning. Kreativt skrivande är inte alldeles enkelt att bedöma, något också Ivanič diskuterar. Hon skriver att texterna ofta bedöms utifrån innehåll, stil och vilket engagemang de väcker hos läsaren. Sådana abstrakta egenskaper hos texten blir svåra att pricka in i en matris i ett svenskämne alltmer inriktat på mätbarhet.¹⁹

Ett själlöst språk?

I en artikel i *Dagens Nyheter* från 1970 skrev litteraturdocenten och gymnasieläraren Helmer Lång att gymnasisterna tjugo år tidigare ”skrev som pensionerade kameralister, ett själlöst, mödosamt inlärt språk”.²⁰ Han hade med detta gett sig in i den debatt som inleddes med akademiledamoten Henrik S Nybergs direktörs-tal under den årliga högtidssammankomsten i Svenska Akademien. Nyberg utgöt sig i sitt tal över de språkliga brister i ungas

skrivande som han såg som ett direkt resultat av de många utbildningsreformerna under 60-talet, såsom grundskolans införande och det nya gymnasiet. Lång ställde inte upp på beskrivningen utan lät i stället hävda att många gymnasister skrev en ”rakare, effektivare, uttrycksfullare svenska” än byråkraterna på Skolöverstyrelsen.

Man kan fråga sig hur Helmer Lång skulle se på dagens svenskämne och det nyttobetonade skrivandet. Styrdokumentens nyttobetoning innebär att det när eleverna väl lämnat grundskolan får vara nog med kreativt skrivande och berättande. Då är det ett argumenterande och alltmer vetenskapligt skrivande som ska övas. Men undersökningar har visat att det vetenskapliga skrivande som sker på gymnasiet snarast är att betrakta som en ”pseudo-praktik för vetenskapligt grundat arbetssätt”.²¹ Det handlar mest om att följa ett slags vetenskaplig mall. Kanske är förväntningarna helt enkelt för högt ställda på gymnasisters vetenskapliga skrivande. Frågan är väl också om synen på skrivande i stort är alltför nyttobetonad. Gör vi oss själva en otjänst om det kreativa skrivandet kastas på historiens sophög? Vill vi inte se elever som vågar experimentera och leka med språket? Som skriver gestaltande? Är det, för att alludera på Lång, till och med så att vi med inställningen till skrivande i styrdokumenten för dagens svenskämne riskerar skapa en ny generation som skriver som pensionerade kameralister? Nja, låt oss hoppas att lärarkåren vet bättre.

Det är hur som helst viktigt att de kreativa aspekterna av skrivundervisningen inte stannar vid det expressiva skrivandet, som att skriva sig till kunskap och att skriva för att förstå sig själv. Det expressiva skrivandet har kritiserats av företrädare för genrepedagogik på grund av dess individorientering.²² En annan kritik är att det kan leda till ett slags ”påkallad intimitet” om eleverna förväntas utgå alltför mycket från sina egna erfarenheter.²³ Möjligt kan det finnas en risk att också skönlitterärt skrivande leder till att eleverna mest vänder ut och in på sitt själsliv. Men det finns alternativa sätt att arbeta med skönlitterärt skrivande. I *Tillbaka till texten* beskriver jag ett undervisningsprojekt där eleverna fick skriva skönlitterärt utifrån en källtext genom att dikta vidare på en av sex 1900-talsromaner. Det är ett sätt att komma bort från det personliga och intima. Jag tyckte mig se att skrivandet fick dem att läsa skönlitteraturen på ett delvis nytt och kreativt sätt. Dessutom verkade eleverna utveckla en medvetenhet om sig själva

som skribenter eftersom de tvingades reflektera över sina val och vilken stilnivå texten skulle ha. Estetiska arbetsformer behöver alltså inte bara ses som ett lustfyllt inslag. De kan också bidra till att eleverna blir säkrare skribenter. Som vågar ta ut svängarna. Men då gäller att det kreativa ges en plats.

*

Tillbaka i klassrummet. På ett givet kommando lägger lärarna ner pennorna eller låter tangenterna tystna. Ett spontant boksamtal tar vid där vi diskuterar andra skönlitterära klassrumsskildringar med färgstarka lärarpersonligheter. Några av svensklärarna får läsa upp sina alster. Vi förundras över hur olika texterna blev. Och över den kreativitet som kan uppåddas av att skriva vidare på en befintlig berättelse. Jag undrar om någon vill delta i ett forskningsprojekt som vi skapar tillsammans och där lärarna låter sina elever skriva derivativt. Flera är intresserade. Så funderar de på vilken kurs det skulle vara möjligt att genomföra projektet i. Och det är då något händer. Det är som om engagemanget falnar. Som om vi efter att ha befunnit oss någon helt annanstans nu kastats tillbaka till den krassa verkligheten.

Om det blir något forskningsprojekt vet jag i dagsläget inte, för som tidigare påpekats är kreativitet knappast i centrum i svenskämnet i Lgy 11. Inställningen till det kreativa skrivandet tydliggörs i kommentarmaterialet för svenska: ”Texter för kommunikation, lärande och reflektion kan visserligen vara skönlitterära till sin karaktär, men tyngdpunkten i den skriftliga framställningen i svenska 1 ligger inte på skönlitterära texter.”²⁴ Inte i någon av de andra kurserna heller, kan tilläggas.

Noter

- 1 Martin Malmström, *Tillbaka till texten: Derivatvtt skrivande i en svensk gymnasieklass* (Malmö: Holmbergs, 2012).
- 2 Lpf är en förkortning av *Läroplan för de frivilliga skolformerna*.
- 3 Lgy står för *Läroplan för gymnasieskolan*. Ibland förkortas läroplanen Gy11.
- 4 För en genomgång av de olika diskurserna, se Roz Ivanič, ”Discourses of Writing and Learning to Write”, *Language and Education* 18, nr. 3 (2004): 220–245.
- 5 Peter Elbow, *Writing Without Teachers* (London: Oxford University Press, 1973).

- 6 Lgy står för *Läroplan för gymnasieskolan*. Detta avsnitt bygger främst på Malmström, *Synen på skrivande: Föreställningar om skrivande i mediedebatter och gymnasieskolans läroplaner* (diss., Lunds universitet, 2017).
- 7 Lgy 70, *Läroplan för gymnasieskolan, 2 supplement* [tre- och fyraåriga linjer] (Stockholm: Liber, 1971), 247.
- 8 Lgy 70, *Läroplan för gymnasieskolan, 2 supplement* [tvååriga linjer] (Stockholm: Liber, 1971), 148.
- 9 Lgy 70 [tvååriga linjer], 148.
- 10 Lgy 70, *Läroplan för gymnasieskolan, 2 Supplement: alternativ version, 22, svenska* (Stockholm: Liber, 1975), 6; Lgy 70, *Läroplan för gymnasieskolan, 2 Supplement, 80, svenska* (Stockholm: Liber, 1982).
- 11 Också kursplanerna i Lpf 94 reviderades. Här utgår jag från de reviderade kursplanerna i Gy 2000.
- 12 Skolverket, *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011* (Stockholm: Skolverket, 2011).
- 13 Martin Nystrand, "The Social and Historical Context for Writing Research" i *Handbook of Writing Research 11*, red. Charles MacArthur, Steve Graham och Jill Fitzgerald (New York: Guilford Press, 2006), 12.
- 14 Arthur Applebee, "Alternative Models of Writing Development" i *Perspectives on Writing Research, Theory, and Practice*, red. Roselmina Indrisano och James Squire (Newark: International Reading Association, 2000), 92f.
- 15 Se Sofia Pulls, *Skrivande och blivande: Konstruktioner av skönlitterärt skrivande i handböcker och läromedel 1979–2015* (diss. Umeå: Umeå universitet, 2019), 18.
- 16 Ivanič, "Discourses of Writing and Learning to Write", 233.
- 17 Se Malmström, *Synen på skrivande: Föreställningar om skrivande i mediedebatter och gymnasieskolans läroplaner*.
- 18 Elisabeth Carlsund, *Gymnasieskolan: Resurser, resultat och utveckling* (Stockholm: Riksdagens revisorer, 1992).
- 19 Jfr Stefan Lundström, Lena Manderstedt och Annbritt Palo, "Den mätbara litteraturläsaren: En tendens i Lgr 11 och en konsekvens för svenskläroarbilden", *Utbildning & Demokrati* 20, nr 2 (2011): 7–26.
- 20 Helmer Lång, "Svenska för vem?", *Dagens Nyheter*, 28 december, 1970.
- 21 Se till exempel Eva Svärdemo Åberg, Maria Calissendorff och Ylva Ståhle, "Förberedd för högskolestudier? En studie av hur 'vetenskapligt grundat arbetssätt' tar skriftspråklig form i svenska gymnasiearbeten inom samhällsvetenskapsprogrammet", *Utbildning & Lärande* 12, nr 2 (2018): 7–23.
- 22 Fredrik Hansson, *På jakt efter språk: Om språkdelen i gymnasieskolans svenskämne* (diss. Malmö: Holmbergs, 2011), 62.
- 23 Johan Elmfeldt och Per-Olof Erixon, *Skrift i rörelse: Om genrer och kommunikativ förmåga i skola och medielandskap* (Stockholm/Stehag: Bruno Östlings bokförlag Symposium, 2007), 253.
- 24 Skolverket, *Kommentarmaterial till ämnesplanen i svenska*, https://www.skolverket.se/download/18.6011fe501629fd150a28955/1530188053466/Kommentarmaterial_gymnasieskolan_svenska.pdf.